

ایران برای تثبیت کنترل خود بر فضای مجازی به روزنامه‌نگاران اینترنت می‌دهد

در اوایل سال ۲۰۲۰ میلادی یک روزنامه‌نگار ایرانی از گروهی مستقل اما نزدیک به حکومت به نام اتحادیه کشوری کسب و کارهای مجازی، فرمی را دریافت کرد که در آن مشخصات فردی، وبگاه محل کار و آدرس آی پی وی درخواست شده بود. "احتراما عطف به درخواست سازمان‌های ذیصلاح مقتضی است جهت جلوگیری از ایجاد اختلال احتمالی در زمان قطعی اینترنت اطلاعات مرتبط به کسب و کار خود را در اسرع وقت به شرح جدول ذیل به اتحادیه ارسال فرمایید."

این اعتراف علنی به قطع احتمالی اینترنت آغازگر عصر جدیدی در کنترل دیجیتال در ایران است. این روزنامه‌نگار که نسخه‌ای از فرم را در اختیار CPJ گذاشت، گفت: "حکومت دیگر پنهان کاری را کنار گذاشته است." برای جلوگیری از بروز مشکلات امنیتی، این فرد هم مانند سایر روزنامه‌نگاران داخل ایران که CPJ با آنها مصاحبه کرده است، ترجیح داد ناشناس بماند.

در آبان ماه سال جاری، زمانی که مردم به دلیل وخیم‌تر شدن مشکلات معیشتی دست به اعتراض زدند، دولت ایران اقدام به قطع سراسری اینترنت کرد. مدت زمان و تعداد افرادی که تحت تاثیر این اقدام قرار گرفتند، منجر شد تا تحلیلگران آن را امری بی‌سابقه بدانند. به گفته‌ی کارشناسان، حجم بالای محتوای مورد تایید حکومت که در شبکه‌ی اینترنت ملی در دسترس کاربران قرار داشت هم [بی‌سابقه](#) بود.

اینکه رژیم ایران محتوای منتشر شده در رسانه‌های مورد تایید حکومت را به شدت کنترل می‌کند بر کسی پوشیده نیست. به گزارش [خبرگزاری فرانسه](#) و [بی بی سی](#)، اخیرا منابع مستقل خبری آمار حکومتی مربوط به مرگ و میر ناشی از ویروس کرونا را به چالش کشیده‌اند. همانطور که در [گزارش ۲۰۱۸ CPJ](#) آمده بود، حکومت ایران دسترسی به اخبار جهانی در اینترنت را محدود کرده است و وبگاه‌هایی نظیر توئیتر، فیسبوک و یوتیوب تنها با استفاده از ابزارهای دور زدن فیلترینگ قابل دسترسی هستند. اما قطع اینترنت در آبان ماه حجم بالاتری از ترافیک اطلاعات دریافتی و ارسالی را هدف قرار داد. ظاهرا این قطعی گزینشی هم بود. حداقل دو روزنامه‌نگار به CPJ گفتند که در حالی که در سایر نقاط اینترنت قطع شده بود آنها در اتاق خبر محل کار خود به اینترنت جهانی دسترسی داشتند- گرچه آنها از ترس برخورد امنیتی به دلیل ارسال گزارش‌های غیر مجاز تمایلی به استفاده از آن نداشتند.

قطع اینترنت و برنامه‌ی همزمان حکومت برای اجبار خبرنگاران به دریافت مجوز فعالیت، نشان دهنده‌ی افزایش ظرفیت‌های رژیم ایران برای کنترل اینترنت است. برخی از شرکت‌های فناوری خارجی - که تاکنون پناهگاهی بودند برای ایرانیانی که ترجیح می‌دادند محتوای دیجیتال خود را در خارج از کشور میزبانی کنند - برای رعایت تحریم‌های آمریکا علیه ایران، [دسترسی ایرانیان را به این خدمات قطع](#) کرده‌اند. کارشناسان هشدار می‌دهند در صورتیکه وبگاه‌های بیشتری مجبور به استفاده از زیرساخت‌های تحت کنترل رژیم ایران شوند، جناح حاکم می‌تواند در آینده بدون زحمت زیاد و تنها با قطع اینترنت در روند اعتراضات اختلال ایجاد کند- این کار می‌تواند الگوی سایر حاکمانی شود که می‌خواهند بر شبکه‌های ملی خود تسلط داشته باشند.

نیما فاطمی، موسس وبگاه کندو، یک سازمان غیرانتفاعی مستقر در ایالات متحده که در زمینه امنیت سایبری برای اқشار آسیبپذیر فعالیت دارد، به CPJ گفت: رژیم ایران می‌تواند ببیند کدام روزنامه‌نگار از کدام منابع استفاده می‌کند و کدام گزارش‌های خبری را مطالعه می‌کند. وی افزود: «این به معنای کنترل کامل جریان آزاد اطلاعات است و در حقیقت آزادی مطبوعات را نشانه رفته است.»

در هنگام تهیه این گزارش، CPJ برای انجام مصاحبه با دفتر نمایندگی دائم جمهوری اسلامی در سازمان ملل در نیویورک تماس گرفت اما پاسخی دریافت نکرد.

فاطمی بیش از یک دهه است که برای [دور زدن فیلترینگ حکومتی](#) به مردم ایران کمک می‌کند. به گفته‌ی فاطمی در گذشته «اراذل» حکومتی به صورت فیزیکی سرورها را قطع می‌کردند و مانع از دسترسی به مقالات خبری و محتوای برخط مخالفان می‌شدند. به گفته‌ی وی در راستای تلاش برای کنترل میزان و نحوه‌ی دسترسی خبرنگاران به اینترنت، مسئولان ایران هم اکنون از ترکیبی از راهکارهای فیزیکی و اشکال پیچیده‌تر سانسور استفاده می‌کنند.

به گزارش [رادیو فردا](#) که توسط کنگره‌ی آمریکا تامین مالی می‌شود، کارگروه تعیین مصادیق محتوای مجرمانه در سال ۲۰۱۸ اعلام کرد که به تعداد معدودی از خبرنگاران که با ارسال مشخصات خود به اداره کل مطبوعات و خبرگزاری‌های داخلی احراز هویت و تایید فعالیت حرفه‌ای شده‌اند، دسترسی به اینترنت بدون فیلتر می‌دهد. سال بعد، خبرگزاری‌های داخلی گزارش دادند که حسن روحانی، رئیس جمهور ایران، اعلام کرده است به خبرنگاران یک سال اینترنت رایگان هدیه می‌دهد. در اوایل سال ۲۰۲۰ میلادی، خبرنگاران داخل ایران به CPJ گفتند هزاران نفر برای دریافت اینترنت رایگان ثبت نام کرده‌اند.

خبرنگاران می‌دانند که فعالیتشان در فضای مجازی زیر ذره بین است. نریمان غریب، کنشگر ایرانی ساکن انگلستان که برای خبرنگاران ایرانی خدمات امنیت دیجیتال فراهم می‌کند، گفت: «دریافت اینترنت رایگان بدان معناست که می‌توانند دامنه‌ی سایت‌هایی که شما بیشتر بازدید می‌کنید را مشاهده کنند، چون شما از کانال واحدی که در اختیارشان گذاشته‌اند عبور می‌کنید.»

یکی از خبرنگاران داخل ایران به CPJ گفت: «در زمان قطع اینترنت در آبان ماه من و تمام دوستان خبرنگارم اینترنت داشتیم.» به گفته‌ی این خبرنگار، این امر در مورد خبرنگاران ساکن سایر شهرهای ایران به غیر از تهران هم صدق می‌کرد. «ولی می‌ترسیدیم وارد سیستم شویم.»

این خبرنگار افزود: «هر نوع فعالیت در شبکه‌های اجتماعی مانند توییت کردن لینک گزارش‌هایمان ممکن است در دسر ساز شود.» این خبرنگار درباره‌ی کار کردن در کنار همکاران مورد تایید وزارت ارشاد و فرهنگ اسلامی، مرجع صدور مجوز فعالیت، گفت: «می‌دانند ما کی هستیم و چه مطالبی را گزارش می‌کنیم.»

به گفته غریب، خبرنگارانی که از خطوط قرمز عبور می‌کنند به در دسر می‌افتند: «دوستانشان هم ممکن است گرفتار شوند. وقتی یک روزنامه‌نگار بازداشت می‌شود، پلیس از توییت‌های فرد پرینت می‌گیرد.»

یک روزنامه‌نگار زن که در خلال دهه‌ی گذشته برای چند روزنامه‌ی اصلاح‌طلب قلم زده است به CPJ گفت که در زمان قطع سراسری اینترنت در آبان ۹۸ در اتاق خبر وای-فای داشته‌اند. اما این بدان معنا نبود که او می‌توانست رسالت خبری خود را به جای آورد. این خبرنگار که به دلیل انجام فعالیت رسانه‌ای به اخلال در امنیت ملی متهم و به تحمل دو سال حبس محکوم شده بود، گفت: «قبلاً اگر مطلبی خلاف میلشان می‌نوشتیم ما را بازداشت یا زندانی می‌کردند.» او در ادامه افزود: «این روش جدیدشان است. با این روش مطمئن می‌شوند که نه خلاف میلشان مطلبی می‌نویسیم و نه در شبکه‌های اجتماعی از آنها انتقاد می‌کنیم... کارشان هم جواب داده است.»

امیر رشیدی یک کارشناس حقوق دیجیتال ایرانی ساکن آمریکا است. او به CPJ گفت الزام به دریافت مجوز فعالیت توسط رژیم ایران در راستای تعیین این بود که «در زمان قطع سراسری اینترنت کدام کسب و کارها می‌توانند اینترنت داشته باشند و کدام نباید اینترنت داشته باشند.»

مدت‌ها قبل از قطع سراسری اینترنت در آبان ۹۸، رژیم در حال ایجاد یک اینترنت ملی بود، نسخه‌ای از اینترنت که کاملاً روی سرورهای داخلی اجرا می‌شود. در [گزارش](#) «آزادی در فضای مجازی و اینترنت» خانه آزادی که بخشی از بودجه خود را از دفتر حقوق بشر و کار وزارت امور خارجه آمریکا دریافت می‌کند، آمده است که شرکت‌های رساننده‌ی خدمات اینترنت ایران تعرفه ترافیک داخلی در وبگاه‌های اینترنت ملی را کاهش داده‌اند. در اردیبهشت سال ۱۳۹۷، برخی مسئولان ایرانی از آغاز طرح بستن فیلترشکن‌ها که امکان دسترسی به محتوای مسدود شده در شبکه جهانی را فراهم می‌کنند، خبر دادند. در اردیبهشت ماه سال ۱۳۹۸، شورای عالی انقلاب فرهنگی که وظیفه‌ی «اسلامی سازی» فضاهاى مختلف فرهنگی و آموزشی را برعهده دارد، [اعلام کرد](#) که ۸۰ درصد پروژه‌ی شبکه ملی اطلاعات اجرایی شده است. در این میان طرح تولید [VPN](#) قانونی هم در دست بررسی قرار دارد.

رشیدی به CPJ گفت که در زمان قطع سراسری اینترنت دسترسی به محتوای مورد تایید حکومت در شبکه‌ی ملی میسر بود. او گفت: «آنها بیشتر در تلاشند تا اتصال سرورهای اختصاصی داخل کشور را برقرار نگه دارند.» مدیر عامل سابق شرکتی که تمام دروازه‌های ارتباطی ایران با اینترنت جهانی را کنترل می‌کند، [محمد جواد آذری جهرمی وزیر ارتباطات و فناوری اطلاعات ایران](#) است که به گزارش مرکز حقوق بشر در ایران که در نیویورک مستقر است، در گذشته در بازجویی فنی از روزنامه‌نگاران زندانی نقش داشته است.

علیرضا شیرازی بنیانگذار بلاگفا، یکی از محبوب‌ترین سرویس‌های وبلاگ دهی در ایران که سرورهایش در کانادا میزبانی می‌شود، به CPJ گفت که سرویس‌هایی نظیر وبگاه او همواره برای انتقال سرورهای خود به ایران تحت فشار قرار داده می‌شوند تا رژیم راحت‌تر بتواند بر آنها نظارت داشته باشد و آنها را مشمول قوانین فیلترینگ کند.

شیرازی به CPJ گفت «سرویس‌های که سرورها یا اطلاعات کاربران خود را به ایران آورده‌اند از سرورهای رایگان یا پهنای باند رایگان بهره‌مند شده‌اند.» به گفته‌ی شیرازی در زمان قطع سراسری اینترنت در آبان ماه بلاگفا از دسترس خارج شده بود اما رقبای این سرویس که سرورهای خود را به ایران انتقال داده بودند همچنان در دسترس بودند. «استفاده جدی و تاثیرگذار خبرنگاران و اهل رسانه از بلاگفا در طول سال‌های اخیر کاهش داشته است.»

سرورها و سرویس‌های میزبانی که در ایالات متحده قرار دارند برای رعایت تحریم‌های سال ۲۰۱۸ آمریکا علیه ایران، اقدام به بستن حساب کاربران ایرانی و مسدود کردن دسترسی ایرانیان کرده‌اند. به گفته‌ی مرکز حقوق بشر در ایران، به این دلیل فشار روی وبگاه‌هایی که در خارج از کشور میزبانی می‌شوند مضاعف شده است. در مقاله‌ای که فاطمی برای وبگاه «امنیت منصفانه» وابسته با دانشکده حقوق دانشگاه نیویورک هم‌نویسی کرده، آمده است که توسعه دهندگانی که ممکن بود برای دور زدن فیلترینگ حکومتی ایران زیرساخت‌های موجود در ایالات متحده را برای میزبانی وبگاه‌ها، اپلیکیشن‌ها و پروکسی‌های خود انتخاب کنند، به دلیل کمپین «فشار حداکثری» دولت ترامپ دیگر قادر به این کار نیستند. شیرازی به CPJ گفت برخی از ایرانیان به کمک آشنایان خود در خارج از کشور هنوز به این سرویس‌ها دسترسی پیدا می‌کنند.

تعدادی از روزنامه‌نگاران و کارشناسانی که CPJ با ایشان مصاحبه کرده است، به بسته شدن حساب کاربری تعدادی از ایرانیان به عنوان یکی از نمونه‌های سخت‌گیری بی‌مورد شرکت‌های فناوری در راستای رعایت تحریم‌های آمریکا استناد می‌کنند. البته در این مورد به خصوص، بسته شدن حساب‌های کاربری به دلیل به اشتراک گذاشتن عقاید درباره‌ی یک سازمان تروریستی در فضای مجازی بود و نه دسترسی به فناوری. اینستاگرام از محدود شبکه‌های اجتماعی خارجی است که در ایران فیلتر نشده است. به گزارش [فدراسیون جهانی روزنامه‌نگاران](#) و پایگاه خبری غیرانتفاعی [Coda Story](#)، در ژانویه‌ی امسال، اینستاگرام با استناد به قانون تحریم ایران حساب کاربری حداقل ۱۵ نفر از روزنامه‌نگاران ایرانی را بطور موقت غیر فعال کرد. این کاربران درباره‌ی ترور سرلشکر قاسم سلیمانی، فرماندهی گروهی که آمریکا در فهرست سازمان‌های تروریستی قرار داده است، اظهار نظر کرده بودند. یکی از این حساب‌های کاربری متعلق به عمادالدین باقی بود که بنا به تحقیقات CPJ برای فعالیت رسانه‌ای خود در ایران سابقه‌ی زندان دارد.

باقی پس از بازگردانده شدن حساب کاربری‌اش به CPJ گفت: «این (اقدامات) صدای ما را در شبکه‌های اجتماعی ضعیف‌تر و ضعیف‌تر می‌کند.»

فیسبوک که مالک اینستاگرام است در ماه فوریه به CPJ گفت در غیر فعال سازی حساب کاربری باقی اشتباه کرده است. یک سخنگوی فیسبوک که نمی‌خواست نامش فاش شود، گفت سیاست شرکت ما غیر فعال سازی حساب‌های کاربری یا پاک کردن پست‌هایی نیست که به سلیمانی یا سایر افراد و مجموعه‌های تحریمی اشاره دارند.

در آستانه‌ی انتخابات اسفند ۹۸ مجلس، CPJ به [ثبت افزایش فشار بر خبرنگاران محلی پرداخت](#) از جمله یورش ماموران امنیتی به خانه‌ی پنج خبرنگار و محکومیت سه نفر دیگر به جرم نشر «اخبار جعلی» و اتهام «افترا و تهمت». خبرنگاری که فرم اتحادیه کشوری کسب و کارهای مجازی را به اشتراک گذاشته بود، به طور ناگهانی دیگر به پیام‌های CPJ پاسخ نداد. آن خبرنگار خانمی هم که سابقه‌ی دو سال زندان داشت، گفت که انتظار دارد از این به بعد کنترل فضای مجازی سیر صعودی داشته باشد. او گفت: «احتمال دارد دوباره ارتباط ما را با جهان قطع کنند.»